

Copyright © Jan Antonín Novák, 2025

Copyright © ALPRESS, s. r. o.

Všechna práva vyhrazena.

Žádnou část knihy není dovoleno užít
nebo jakýmkoli způsobem reprodukovat bez písemného
souhlasu držitele práv, s výjimkou krátkých citací
nebo odkazů, které tvoří součást kritického hodnocení.

Copyright © Jan Antonín Novák, 2025

Redakční úprava Lukáš Foldyna

Vydalo nakladatelství Alpress, s. r. o., Frýdek-Místek,
2026

shop@alpress.cz

Vydání první

ISBN 978-80-7695-636-0

01.

Místo úvodu: mimořádný zájem Říše

Motto:

Historie je mnohem víc než historie.

**Jacques Chardonne, francouzský spisovatel
(1884–1968)**

Je 23. duben 1945 a Hitlerově třetí říši odpočítávají armády Spojenců poslední chvíle existence. Samotnému Vůdci už zbývá do konce života jen týden a on to jistě tuší. Ještě nedávno nejmocnější muž Evropy a vládce nad životy a smrtí miliónů teď s hrstkou nejvěrnějších sedí zalezlý pod osmimetrovou vrstvou země a čtyřmi metry železobetonu ve svém berlínském bunkru a zoufale se snaží oddálit konec. Už jen pomocí telefonu velí neexistujícím armádám a bojeschopné jednotky by se mu moc hodily.

Jednu takovou pořád ještě má – a přesto ji nikdy nepoužije.

Skupina armád, které velí polní maršál Ferdinand Schörner přezdívaný „krvavý“, tou dobou nečinně leží v Čechách. Jde o nezanedbatelnou sílu 900 tisíc mužů s 2 400 tanky, 9 400 děly a minomety. Nechybí mu ani letecká flotila s tryskovými Me 262, které svými výkony překonávají všechno, co proti nim ve vzduchu mohou Spojenci postavit. Válku s tím

sice už vyhrát nejde, protože přesila a ekonomická kapacita nepřítele je moc velká, ale něco by se podniknout určitě dalo. I kdyby to měl být třeba jen poslední sebevražedný výpad o pár týdnů oddalující konec říše, která měla trvat tisíc let. Konec konců, boj do posledního dechu byl Hitlerovým oblíbeným heslem a Schörner běžně nechával popravovat své vojáky i za mnohem menší přečiny, než je vyhýbání se boji. Přesto teď jen nečinně čeká.

Znamená to, že na sílu, která při agonii říše odpočívala v Čechách, Hitler zapomněl?

Určitě ne. A nejen proto, že jen krátce předtím povýšil jejího velitele Ferdinanda Schörnera na polního maršála. Před svou sebevraždou, ke které došlo o pár dní později, z něj dokonce v závěti udělal vrchního velitele všech německých armád. Povýšil jej tedy do funkce, kterou za svého života zastával jen on sám – a přitom ho i s jeho armádami ponechal v Čechách.

Proč?

Onoho 23. dubna 1945 Hitler také rozhodl, že „Berlín a Praha jsou dvojicí nedotknutelných měst říše“. Berlín by se dal pochopit: je to hlavní město, centrum moci, symbol – a konec konců se tam nachází i on sám a do Valhaly na setkání s předky se mu nejspíš moc nechce. Ale česká Praha?

Podivní dědicové Říma

Prostor Čech a Moravy měl pro nacisty mimořádný význam. Zajímal je dokonce možná ještě víc než některé odjakživa německé části Velkoněmecké říše, a to hned z několika důvodů. Přitahoval je historicky, geopoliticky i ryze prakticky.

Historie zajímá všechny totalitní režimy – samozřejmě ne ta akademická, hledající pravdu, přístupná diskusím odborníků a novým poznatkům, ale řádně ideologicky upravená tak, aby se hodila do zglajšaltovaných čítanek a k vymývání mozků.

Takovou „historií“ pak lze nejen působit na emoce jednodušších jedinců, kteří si říkají vlastenci, ale také zdůvodnit zločiny totalitního státu, od omezování svobody „v zájmu celku“ až po přepadání jiných zemí nebo dokonce genocidu.

Na historický aspekt nacistického zájmu o Čechy a Moravu nepřímo poukazovalo označení „třetí říše“ často používané pro Hitlerův stát. Naznačovalo, že předtím tu už nějaké dvě říše byly a že ta současná se považuje za jejich pokračování. Jenže tyhle říše se územně nekryly s hranicemi Německa první poloviny 20. století. A do té, která nejdříve velkoněmeckým nacionalistům a nakonec i nacistům imponovala nejvíc – tedy do Svaté říše římské –, naopak patřily země Koruny české. Z čehož mělo tak nějak logicky vyplynout, že je to území, které historicky patří i k Hitlerově Velkoněmecké říši.

To je mimochodem nejspíš i jeden z hlavních důvodů, proč odtud nacisté neodvezli české korunovační klenoty, přestože k nim měli přístup a jinde cennosti kradli jak straky. Z jejich pohledu byl Karel IV. Germán, který si vybral Prahu jako sídelní město Svaté říše římské, jíž se také často říkalo Svatá říše římská národa německého. Proč by se tedy měly korunovační klenoty odebrat do Velkoněmecké říše, když ta je i v Čechách a teď se sem vlastně jen vrátila...?

Připadá vám to divné?

Takže zpět na začátek. Antická římská říše sice germánská nebyla, i když v závěrečných fázích její existence tu Germáni hráli nezanedbatelnou roli, ale na tehdejší evropské poměry to byl obrovský státní útvar, který fascinoval všechny ambicióznější vládcy pozdější doby. Některé dokonce natolik, že se na něj snažili navázat. Nejúspěšnější v tom byl Karel Veliký (748–814) a po něm Ota I. Veliký (912–973).

Karel Veliký byl původně saským a východofranským králem, kterému se dařilo sjednocovat další německé i neněmecké země, až stál na počátku státního útvaru, jemuž se nejdříve říkalo jen Říše římská. Její součástí jako říšské léno byly přibližně od roku 1000 i země Koruny české.

Označení Říše římská bylo trochu matoucí, protože se plete s antickým Římem. Později tedy tento útvar nazývali Svatou říší římskou (*Sacrum Imperium Romanum*) a nakonec od 15. století Svatou říší římskou národa německého (*Sacrum Romanum Imperium Nationis Germanicae*). Z hlediska historického zájmu nacistů o země Koruny české je důležité, že hned několik císařů Svaté říše římské národa německého bylo současně i českými králi a sídlili v Praze.

Tohle tedy byla první říše, která během vzepětí německého nacionalismu v 18. a 19. vzrušovala velkogermánské tatíky posedlé nebezpečnou myšlenkou, že jejich Deutschland je „über alles“, tedy nade vše. V zájmu spravedlnosti ovšem dodejme, že stejným třeštěním tehdy byly postižené skoro všechny evropské národy, slovanské nevyjímaje. O Češích ani nemluvě.

Druhá germánská říše vznikla sjednocením všech německých států a státek po pruském vítězství nad Francií roku 1871 – a nemusí nás tady zajímat, protože se našeho území bezprostředně netýkala. Vraťme se tedy ještě na chvíli k té první.

Svatá říše římská neměla oficiální hlavní město, protože císař cestoval po hradech své vysoké šlechty a vyjídal je se svým dvorem střídavě, aby to žádnému nepřišlo líto. První výjimkou byl jeden z jejích nejúspěšnějších císařů, český král Karel IV., který jednoznačně sídlil v Praze. Mimořádný význam města na Vltavě ještě podtrhl stavbou několika velkých chrámů a vybudováním *Nova Civitas*, tedy Nového města. Z Prahy se tak stalo jedno z největších měst tehdejší Evropy. Důvodů k tomu měl víc (podrobně je rozebírám v knize *Karel IV., mystik a čaroděj*, kterou roku 2016 vydalo nakladatelství Alpress), ale jeden z hlavních spočíval v tom, že země Koruny české byly v rámci říše zdaleka největší politickou jednotkou říše pod jedním panovníkem. Zbytek tvořila pestrá směs knížectví, vévodství, hrabství, svobodných měst, arcibiskupství a dalších malých celků, z nichž

žádný se významem, bohatstvím a mocí českému království ani zdaleka nepřibližoval.

Ve středověku nehrála národnost velkou roli; státní příslušnost nedefinoval jazyk, ale území, jehož „majitelem“ byl panovník. Jenže s příchodem nacionalismů 18. a 19. století to němečtí „národní buditelé“ začali vidět jinak. Středověké země Koruny české vysoce převyšující kterýkoliv z pidistátecků Svaté říše římské s panovníky, kteří se ženili s německými princeznami tak často, že by se v nich české krve nedořezal, a přitom s početnou německou menšinou – to pro ně nebyla země, kde vedle Čechů, Němců a Židů celkem v pohodě žili také Italové, Francouzi a další národnosti, někdy i docela exotické. V očích germánských nacionalistů se z tohoto státního útvaru stalo největší a nejbohatší německé království velkolepé německé říše. Pak se z nacionalistů stali nacisté a ten podivný sentimentálně ambivalentní vztah k českému prostoru jim zůstal.

Jenže to je na Hitlerovo prohlášení o Praze jako nedotknutelném městě říše trochu málo. O držení obrovské Schörnerovy armády v Čechách do poslední chvíle ani nemluvě.

Takže co tu máme dál?

Citlivé břicho Říše

Teď tedy ty geopolitické a strategické důvody. Když se podíváte na mapu, je to na první pohled jasné: Čechy a Morava vypadají jako dravá ryba, která se zakusuje do podbřišku hitlerovského Německa. Ve skutečnosti k téhle situaci došlo až po nacistickém anšlusu Rakouska roku 1938 a ohrožovala víc Československo než nacistický stát, protože československá armáda do té doby s útokem ze strany Rakouska nepočítala a neměla pro takovou situaci připravena žádná účinná opatření. O to větší bylo pokušení Hitlera československý

„výběžek“ vyplnit svou mocí. Generál Alfred Jodl, náčelník operačního štábu, to později okomentoval slovy, v nichž obsazení Československa nazval zaokrouhlením území velkého Německa, které vytvořilo podmínky pro „řešení polského problému na základě příznivých strategických předpokladů“.

Ne že by československá „ryba“ Německo skutečně ohrožovala; nepoměr sil byl příliš velký. Ale pokud jste agresivní diktátor, který vládne velkoněmecké říši, pak jako záminka pro přisvojení tohohle území, neboli casus belli, to je docela dobré. Zvláště když k tomu máte ještě i nacionalistické pseudohistorické pohádky mluvící o tom, že „ryba“ je vlastně odjakživa vaše.

Hitler to měl tím snazší, že v břiše „ryby“ měl odstrkovanou národnostní menšinu, která ještě nedávno za časů Rakousko-Uherska byla většinou, takže z ní není těžké udělat pátou kolonu. Tím spíš, že nová česká většina (která se ovšem stala většinou teprve v malém a slabém státě a ve skutečnosti byla oproti souhrnu ostatních národností ve státě v menšině) se zdejšími Němci nezacházela zrovna nejlépe. Hned na počátku existence Československa došlo k několika masakrům německých civilistů, do pohraničí přišli čeští úředníci, vojáci a financové, často bývalí legionáři, s nimiž nebylo lehké vyjít, takzvaná pozemková reforma (ve skutečnosti první velké vyvlastňování předznamenávající krádeže majetků prováděné po válce prezidentem Benešem a nakonec komunisty) dopadala na velké německé majetky hůř než na české...

Který českoněmecký Hans, Heinz nebo Horst by za takových okolností raději nebyl příslušníkem panské rasy ve Velkoněmecké říši než malým „Němčourem“ šikanovaným úředníky jakéhosi nedávno uměle splácaného Československa? Řadový sudetský Němec ještě nemohl tušit, že ho jeho soukmenovci z Reichu odvedou do války, a pokud náhodou přežije, tak jej vítězové vyženou z domova. A ještě ke všemu do toho roku 1929 přišla světová hospodářská krize...

Německá menšina se tak dala snadno zmanipulovat k protestům i násilnostem a stala se vítanou záminkou pro připojení českého prostoru k Říši – většinou celkem ochotně. Budiž však na tomto místě připomenuto, že vábení velkoněmeckých Sirén nepodlehli všichni sudetští Němci, a přesto byli nakonec s těmi ostatními hozeni do jednoho pytle.

Může ale být geopolitický a národnostní problém důvodem, proč Hitler v takzvaném protektorátu Böhmen und Mähren do poslední chvíle držel nedotčené Schörnerovy armády a postavil Prahu na roveň Berlínu? V jeho zoufalém postavení sotva. A tak nám zbývají už jen důvody praktické.

Oáza klidu uprostřed bouře

V časech Rakousko-Uherska byly české země průmyslově nejrozvinutější částí habsburského mocnářství. I když jeho rozpad zdejšími firmám přivodil nemalé problémy, ty nejvýznamnější podniky se brzy vzpamatovaly a dařilo se jim i za časů první republiky. Týkalo se to zejména zbrojovek, které navíc těžily z toho, že Německu a Rakousku podmínky mírové smlouvy zbrojení a výrobu zbraní silně omezily. Československo se tak v podstatě stalo zbrojnicí Evropy, protože zbraně se tu vyráběly jak pro potřebu vlastní armády, tak ještě víc na export.

Po kapitulaci Československa na konci 30. let (protože jinak se odevzdání státu Hitlerovi bez boje nazvat nedá) tohle všechno padlo nacistům neporušené do klína – od výzbroje čs. armády až po výrobní kapacity zbrojovek. Nechybí úvahy tvrdící, že bez československých zbraní by wehrmacht nemohl na vpád do Francie ani pomyslet. Uvádí se, že předáním československých továren Německu narostl Hitlerův zbrojní průmysl nejméně o 20 procent, že československými zbraněmi bylo vyzbrojeno okolo 45 německých divizí a že

při útoku wehrmachtu na Francii byl každý třetí německý tank českého původu. A nejen to: plzeňská Škodovka se stala druhou největší zbrojovkou nacistické říše. Pro Hitlerovy armády byla skutečným požehnáním: zatímco německé zbrojní továrny navštěvovaly spojenecké bombardéry pravidelně, často a úspěšně, na Škodovku bomby dopadaly teprve až v samém závěru války.

„Německu připadly Škodovy závody, druhý nejvýznamnější arsenál střední Evropy, jehož výroba se v době od srpna 1938 do září 1939 sama o sobě téměř vyrovnala produkci všech britských zbrojovek za totéž období,“ napsal ve svých pamětech Winston Churchill. V Protektorátu Čechy a Morava přitom zbraně a potřeby pro armádu vyráběla i řada dalších podniků.

Tím ale výhody českomoravského prostoru pro nacisty ještě zdaleka nekončily. Byla tu také kvalifikovaná pracovní síla, která nemusela na frontu, takže kdysi československé továrny teď mohly zásobovat Hitlerovu říši bez jakýchkoliv omezení. A nejen to: na frontu nemuseli ani čeští zemědělci, a tak říši dodávali potraviny.

Zatímco německé fabriky a města bez přestávky devastovaly spojenecké nálety, tady byl většinu času klid. Na rozdíl od první světové války tu fungovalo zásobování. Ani odboje se tu okupanti nemuseli moc bát. Služba v Protektorátu byla pro Němce téměř dovolenou, ostatně právě proto tu byla i četná zařízení pro rehabilitaci a rekreaci německých vojáků.

Ale bylo tu ještě něco jiného: v relativním bezpečí území, které se dnes jmenuje Česká republika a které v očích některých velkoněmeckých ideologů a „rasových expertů“ bylo svým způsobem němečtější než samotné Německo, nacisté vybudovali tajná vývojová pracoviště, testovací zařízení, nadzemní i podzemní továrny, úkryty a objekty, jejichž účel se často dodnes nepodařilo objasnit. Není náhoda, že právě tady měly být koncem války ukryty cennosti nakradené pohlaváry

velkoněmecké říše, že Hitlerova válka skončila právě tady – a že právě tady pak někteří nacisté z vrcholu hnědé hierarchie beze stopy zmizeli...

Černý rád

Nejde si přitom nevšimnout, že skoro ze všeho, co se na území Protektorátu Čechy a Morava událo, vyčnívají zlověstná písmena SS. Konkrétněji to vyjádřil Hitlerův ministr zbrojního průmyslu Albert Speer, když řekl: „Takzvaný protektorát Čechy a Morava byl fakticky pod vládou jednotek SS, do níž se nikdo neodvažoval zasáhnout.“

Speerova slova je třeba brát vážně, protože byl víc než jen ministrem. Mnozí tvrdí, že pokud člověk jako Hitler vůbec mohl mít přítele, pak Albert Speer tomu byl asi nejbližší. Mimo jiné proto, že Hitler vždycky toužil být architektem, inteligentní a společensky obratný Speer architekt byl a věděl, co má říkat, aby se Vůdci zalíbil. A ještě ke všemu byl asi jediným z Hitlerova úzkého kruhu, kdo po válce sepsal paměti – a on psát zjevně uměl.

Ale jsou i další důvody, proč v tomhle panu ministrovi můžeme věřit, například to, že pracovně byl v kontaktu s vysoce postavenými esesáky, kteří v Protektorátu Čechy a Morava působili. Pokud se tedy chceme zabývat tajnými projekty a dalšími „neveřejnými“ aktivitami nacistů na našem dnešním území a alespoň trochu je pochopit, ze všeho nejdřív se musíme na SS podívat trochu blíže.

Je to důležité i z dalšího důvodu: SS skryté a neformálně vládnoucí Protektorátu Böhmen und Mähren byla samotnou podstatou nacistického režimu, jeho kostrou, krví a svaly. Nechybělo moc a stala se i jeho mozkem – a pak by se nejspíš dějiny ubíraly mnohem temnějším směrem. V tom, že k tomu nakonec nedošlo, sehráli významnou roli právě Češi

*Ministr zbrojního průmyslu
Albert Speer*

a Slováci. Přitom podstatná část tohoto osudového dramatu se odehrála na našem území. A navzdory úsilí historiků v něm je pořád mnoho nejasného.

Zlověstná písmena SS dnes evokují smrtihlava na čepicích, masové vraždy, koncentráky, mučení a krev, ale původně byla jen nic neříkající zkratkou výrazu Schutzstaffel, česky ochranný oddíl. Nacisté tuto jednotku založili roku 1925 jako osobní ochranku Adolfa Hitlera – a měli k tomu dobré důvody.

Tou dobou byla politika v Německu zdivočelém nedávnou válkou docela drsná zábava, a když se tehdy řeklo „politický boj“, tak to neznamenal slovní kočkování v televizních pořadech jako dneska. Byly to rvačky v ulicích, útoky na schůze nebo demonstrace i další krutá povyražení, při kterých kromě pěstí přicházely ke slovu nože a revolvery. Běžně tekla krev, sem tam nechyběla ani nějaká ta mrtvola – a komunisté si s nacisty v tomto ohledu neměli co vyčítat. Nacistická strana (NSDAP) přitom musela svého führera chránit, protože fungovala na vůdcovském principu, bez Hitlera by nejspíš upadla do bezvýznamnosti, nebo se dokonce rozpadla. SS tedy zpočátku byla prostě jen běžná ochranka, i když v tomto případě složená ze společenské spodiny.

Zpočátku byl oddíl SS jenom jednou ze složek SA (Sturmabteilung), což byla paramilitantní organizace nacistické strany, která se z tlup neukotvených válečných veteránů a hospodských rváčů postupně vypracovávala do podoby jakési stínové armády s ambicemi převzít moc. Politicky

představovala něco jako levé křídlo nacistů; řečeno méně vznešeně šlo o lidi, kteří v nacionálním socialismu viděli šanci, jak si revoluční cestou nakrást majetky a urvat moc. Čím dál tím víc Hitlera stavěli před nepříjemné dilema. Má se přiklonit ke starým soudruhům z SA, a otevřít tak cestu k revoluci a chaosu s veškerou nejistotou, která by z toho vyplývala? Neříká se snad, že revoluce požívá své děti? Nebylo by tedy lepší dát přednost establishmentu, vládnoucí vrstvě a armádě, které vědí, jak svět funguje, a dají se tedy pro jeho záměry využít lépe?

Roku 1929 se šéfem SS stal Heinrich Himmler. Vystudovaný agronom a nepříliš úspěšný farmář s vizáží i duší pedantského úředníka, který ale měl také druhou stránku, pro tenhle druh lidí typickou: sny o velikosti. Ale ne takové té normální; pro tu nebyl vybavený. On se svými brejličkami, ustupující bradou, nudnou povahou a naprostou absencí charismatu vyváženou bohatým nákladem mindráků mohl být velký jen s pomocí mystiky, esoteriky a kouzel. A hlavně pouze jako věrný pes někoho skutečně velkého. Stal se tedy šéfem ochranky Adolfa Hitlera – a aby si přitom přišel taky trochu na své, tak si to osladil velkogermánskou mystikou. Stalo se přesně to, co se stává, když zakomplexovaná malost říznutá pedantskou pílí přijde k velké moci: zrodilo se neobyčejně výkonné monstrum.

Dokud Himmler nenašel svého Hitlera, potácel se životem jako loď bez kormidla a nebylo na něm vůbec nic, co by upoutalo pozornost životopisců. „Nenajdeme tu nic z Hitlerovy mladistvé rozvrácenosti, ani z Heydrichova múzického požehnání, nic výstředního, zvláštního, ba ani zajímavého,“ vystihl jeho nudnou podstatu český spisovatel Dušan Hamšík.

Himmler se narodil roku 1900 do rodiny přísného, až bezcitného učitele Josepha Bernarda Himmlera, bigotního katolíka se zálibou ve starogermánských dějinách – nebo spíš v tom, co si o nich němečtí národovci vysnili a nalhali (a těžko jim

to vyčítat, protože tou dobou to samé dělali obrozenci snad všech evropských národů, české nevyjímaje). Možná není bez zajímavosti, že přísné a bigotní otce se sklony k národovectví měl i Hitler, Goebbels a další nacističtí papaláši.

Himmlerova árijská mystika a přesvědčení o nadřazenosti germánské rasy tak nepocházely z jeho mozku, to bylo mimo jeho mentální schopnosti. Měly mnohem hlubší původ, který paradoxně z velké části netkví v germánské půdě.

Podhoubí

Nacismus měl své mystické kořeny vrostlé velmi hluboko do 19. století, kdy byla teutonská mystika okořeněná rasismem módní ve velké části západní a střední Evropy. V Anglii byl její výraznou postavou Houston Stewart Chamberlain (1855–1827), ve Francii Joseph Arthur hrabě de Gobineau (1815–1882), zatímco blábolivou mystiku do pálivého árijského guláše přilila Ruska Helena Petrovna Blavatská (1831–1891). Na našem území našla tato pseudofilosofie velkého obdivovatele v brněnském továrníkovi Friedrichovi Wannieckovi, který podporoval asi nejvýznamnějšího hlasatele ezoterikou posvěcené nadřazenosti árijské rasy, podivína Guido „von“ Lista, o obou najdete víc v následujících kapitolách. Od nich pak už vedla skoro přímá cesta k zvrácené víře Heinricha Himmlera.

To ale byla jen jedna tvář černého řádu SS. Kdyby zůstalo jen u velkogermánské mystiky, v prostředí Hitlerova státu by neobstál – a nejen proto, že Hitlerovi připadalo blábolelní černokněžníků s hákovými kříži směšné a v konečném důsledku i nebezpečné. Himmler sice vypadal jako nudný a nezajímavý strejda, ale za touto maskou se skrývala obrovská touha po moci a instinkt, který mu velel, jak se k ní dobrat. Věděl, že v moderní době musí svůj řád vybavit moderními prostředky. A tak ve velkém angažoval schopné technokraty,

organizátory, inženýry, kriminalisty a další špičkové odborníky. Teprve to z SS (v kombinaci s masou primitivů, které pozvedl z nicoty a udělal z nich svůj výkonný orgán) vytvořilo zločineckou organizaci, jejíž výkonnost dosud neměla v celé historii lidstva obdoby.

Právě díky tomu Hitlerova říše jako by uprostřed moderního věku racionality vystoupila z nějakého temného dystopického románu. Bizarní společenský řád, směs zřízení starověkých říší, středověku a moderních totalit... Armády otroků zbavených nejen ja-

kýchkoliv práv, ale i lidské podstaty... Rozsáhlé podzemní stavby a kuriózní nápady nacistických papalášů... A v kontrastu s tím supermoderní technologie, které byly daleko před ostatními a změnily chod dějin... To by nevymyslel ani šílený autor sci-fi postižený delíriem tremens. Odkud se tohle uprostřed civilizované Evropy vzalo? Jak daleko máme k tomu, aby se to z kalného přítmi na okraji demokratické společnosti zase vynořilo?

Ponurá říše nacistů oplývá záhadami, které mnoho badatelů nikdy nepřestaly vzrušovat – a mnohé z jejích nejpodivnějších aktivit se odehrávaly na našem území. Co z toho je skutečnost, co mýtus a co jen bulvární výmysl?

O tom je tato kniha.

Protektorát Čechy a Morava ovládal černý řád SS. Na snímku Heinrich Himmler a Reinhard Heydrich

02.

Mračna se stahují

Motto:

O hranice se nejedná, o hranice se střelí.

**Tomáš Garrigue Masaryk, československý prezident
(1850–1937)**

Je leden 1935. V Německu Adolf Hitler už druhým rokem předvádí, jak rychle lze z civilizované země udělat krvavé peklo, ale v sousedním Československu pořád ještě vládne celkem pohoda. Alespoň na povrchu. Na Pražském hradě chřadne staříčkový „prezident osvoboditel“ Tomáš Garrigue Masaryk a v zemi je demokracie. Sice by se jí dalo hodně vytknout, ale přesto se tu žije volněji než v kterémkoliv jiném státu střední a východní Evropy. I když na lidi pořád ještě doléhá světová hospodářská krize, která vypukla před šesti lety, přesto se chtějí bavit. Adina Mandlová a Hugo Haas excelují ve Fričově veselohře *Ať žije nebožtík*, v kinech běží dodnes populární *C. a k. polní maršálek* s Vlastou Burianem, z rozhlasových reproduktorů zpívají Melody Boys elegantního kapelníka R. A. Dvorského... Do lodí už teče, ale na palubě se bude ještě nějaký čas tancovat.

Pod idylickou hladinou to vře. Nacistický režim řadí příliš blízko a Československo je jedním z nejbližších cílů uprchlíků před Hitlerovou diktaturou. Ale nejen jich; působí tu

také nadstandardní množství německých agentů. A to většinou nejsou operetní špióni ze starých časů. O nacistickém agentovi platí rčení o řemeslu pláště a dýky – a to tak, že doslova.

Zima je mírná, skoro bez sněhu, a obyvatelé Prahy se těší na jaro, až si vyrazí na výlet některým z flotily parníků vyplouvajících proti proudu Vltavy. Jednou z jejich zastávek může být hotel Záhoří osaměle stojící přímo u řeky nad horním koncem Svatojánských proudů. Izolované místo jako stvořené pro užívání tehdy ještě skoro nedotčené přírody. Ale také pro děj nějaké detektivky od Agathy Christie. Nebo pro krvavou zápletku špionážního románu... Koho by napadlo, že něco takového se tu co nevidět doopravdy stane.

Hotel je v provozu i teď během zimy, dokonce tu jsou ubytovaní hosté. Jeden je trochu divný, ale zdá se, že se o něj nikdo nezajímá. On si to nejspíš i myslí, jenže se krutě mylí.

Hotel Záhoří na dobové pohlednici

Ne zas tak daleko odtud po něm pase samotné peklo, které si toho času říká Sicherheitsdienst SS. Jeho šéf se jmenuje Reinhard Heydrich. Právě tehdy se příběh jeho života poprvé protnul se zemí, kde jen o pár let později za dramatických okolností skončí.

Lehce obtloustlý osamělý muž středního věku v hotelu Záhoří moc nevypadá jako turista. Krásy okolní přírody mu zjevně nic neříkají, protože když zrovna na krátko neodjede do Prahy, tráví většinu času ve svém pokoji číslo 6 nebo v mansardě pod půdou. Mluví německy, ale to není nic divného, protože němčina je mateřským jazykem tří milionů občanů tehdejšího Československa. Ostatně Němec je i nájemce hotelu Záhoří Johann Graf.

Venkovský hotel žije svým ospalým mimosezónním životem až do 15. ledna – ale toho dne se situace začíná měnit. Do hotelové restaurace vstupují další tři Němci; dva muži a žena. Se svým krajanem z pokoje číslo 6 se brzy seznamují, dokonce se zdá, že žena v něm rychle nachází zalíbení. Možná až moc rychle, ale jemu se to kupodivu nezdá divné. Ani ti tři nepřijeli obdivovat Svatojánské proudy a okolní přírodu – ale důvod jejich návštěvy není úplně běžný. Tři Němci přišli svého soukmenovce z pokoje číslo 6 zabít.

Rádiový kouzelník

Karel Rudolf Formis se narodil ve Stuttgartu 25. prosince 1894 do středostavovské rodiny. Dobrodružná povaha ho už v 16 letech vyhnala do světa a díky mimořádnému talentu se přitom jaksi mimochodem naučil řadu jazyků, včetně mnoha exotických. Jeden čas dokonce působil jako vychovatel v rodině siamského císaře (dnešní Thajsko). Po vypuknutí první světové války se dobrovolně přihlásil do armády císařského Německa, ale peklo zákopů ho minulo. Nadřízení

Ing. Rudolf Formis

si brzy všimli jeho jazykových schopností a usoudili, že jako potravu pro děla by ho bylo škoda. Udělali z něj tedy tlumočníka pro komunikaci s vojenskými místy Turecka, které tehdy bylo spojencem císařského Německa.

Formis se přitom seznámil s rádiovou technikou, která ho zaujala natolik, že se hned po skončení války přihlásil na technickou univerzitu ve Stuttgartu. Brzy se ukázalo, že má mimořádný talent nejen pro jazyky, ale i pro elektroniku a radiotechniku. Po absolvování univerzity a získání titulu inženýra byl roku 1923 pověřen řízením stavby rozhlasového vysílače ve Stuttgartu. A když byla o rok později stavba hotová, stal se nejdříve technikem a nakonec technickým ředitelem zdejší stanice Süddeutsche Rundfunk A. G. (SÜRAG). Ale ani tím se jeho zájem o bezdrátovou elektrotechniku nevyčerpal: pořádal o ní osvětové přednášky jak pro svou rozhlasovou stanici, tak i osobně. Objížděl s nimi sály po celém Německu, stal se zakládajícím členem a funkcionářem asociace německých radioamatérů a samozřejmě provozoval vlastní amatérskou stanici. Měla volací znak KY4.

Tou dobou se pro technické nadšence stala bezdrátová radiotechnika podobnou drogou jako o nějaké to desetiletí

později počítače. Krabice, z nichž slabě prosvítala oranžová záře žhavení elektronek, také otevíraly dveře do budoucnosti, ale hlavně nabízely zážitky, o nichž se předtím mohlo zdát snad jen hrdinům pohádek. Mluvit s někým, kdo je na druhém konci světa? Žádný problém. Poslouchat koncert a přitom nesesedět v koncertní síni, ale ležet doma na kanapi? Proč ne. Vědět v reálném čase, jak probíhá fotbalový zápas v sousední zemi? I to jde. Dnes nic zvláštního, ale tehdy ti, kdo to uměli zařídit, byli něco jako čarodějové. Jedním z nich byl inženýr Formis. Dokonce jedním z nejlepších.

Vedoucí pracovníci SÜRAG to věděli, a když se rozhodli vybudovat bezdrátové spojení s USA, pověřili tím právě jeho. Společnost zakoupila zámek Solitude nedaleko Stuttgartu a inženýr Formis tam vybudoval dobře zařízenou stanici pro mezikontinentální komunikaci. K jeho úspěchům patřily třeba i přímé přenosy z paluby vzducholodi LZ-127 Graf Zeppelin při jejím letu přes Atlantik – což tehdy byl úspěch ne nepodobný letům na Měsíc o pár desetiletí později. V této souvislosti možná stojí za zmínku, že Německo mohlo mít zájem o rádiové spojení se Spojenými státy i z jiných důvodů: krátce před vypuknutím vzájemného nepřátelství pozatýkala americká CIA rozsáhlou síť německých špiónů, kteří pro předávání zpráv do Německa používali vysílačky.

Ale Rudolf Formis nebyl špičkový odborník jen na radio-techniku. V zámku si také zařídil experimentální laboratoř, v níž vymýšlel, stavěl a testoval i jiná zařízení. Údajně k nim patřily také dálkově ovládané stroje; dnes bychom asi řekli roboty nebo drony. Tehdy ještě nebylo moc lidí, kteří něco takového dokázali.

Takže geniální vynálezce úspěšně mířící vzhůru. Dalo by se čekat, že svět o něm hodně uslyší. Ale pak se najednou něco stalo a inženýr Formis zmizel. Existuje několik verzí této části jeho příběhu; podle některých v tom měl prsty sám Adolf Hitler.

Čas omylů, chyb a násilí

Prohrát válku je vždycky špatné, ale tu, které dnes říkáme první světová, Německo ztratilo obzvlášť špatně. Skoro by se dalo říci až trapně. Na východě se mu podařilo v březnu 1918 porazit Rusko, takže mohlo všechny své armády vrhnout na západní frontu, která pořád ještě ležela hluboko na území Francie – ale tehdy se zhroutilo jeho zázemí. Zásobování vázlo, byl hlad, vojáci se bouřili, ve vzduchu byla cítit bolševická revoluce. A právě Rusko krátce předtím názorně předvedlo, že i ten nejhorší mír je lepší než vláda komunistů.

Vedení země proto usoudilo, že nastal čas pro jednání o míru, jenže západním spojencům jen mír nestačil. Nepříliš spravedlivě označili Německo za jediného viníka války a rozhodli se ho co nejvíc ponížit. Zemi vyčerpanou válkou zdrtila povinnost odvádět vítězům astronomické reparace, nastala tu inflace, jakou svět ještě neviděl, boje mezi německými bolševiky a jejich odpůrci neměly daleko k občanské válce... V Bavorsku dokonce roku 1919 komunisté nakrátko vyhlásili „republiku rad“ a rozpoutali revoluční teror, zatímco o tři roky později se tu Hitler naopak neúspěšně pokusil o nacionálněsocialistický puč. Sice pak skončil za mřížemi, ale dokázal nezdaru šikovně využít: udělal si reklamu, napsal „bibli nacismu“ *Mein Kampf* a především si ujasnil, jak postupovat dál. Pak se sice Německu začalo dařit lépe, takže Hitlerova nacionálně socialistická strana několik let živořila na okraji politického spektra, jenže lepší časy ukončila světová hospodářská krize a nacisté začali být pro rychle chudnoucí národ přitažliví. Jejich preference rostly a roku 1933 se víceméně legálně chopili moci.

Československo se sice v první světové válce chytře přidalo na stranu vítězů, ale mír také nezačalo moc šťastně. Češi chtěli rozpad Rakousko-Uherska a vlastní stát, ale na to jich bylo moc málo. Navíc jejich osídlení nemělo jasné hranice: jednoznačnou většinu tehdy měli jen v centrálních

oblastech Čech a Moravy. Jinak řečeno: na území budoucího Československa byli pouze jednou z menšin. Masaryk s Benešem problém vyřešili lišácky: s pomocí slovenského astronoma, politika a vojáka Milana Rastislava Štefánika do projektu zapojili Slováky a vymysleli československý národ, který už většinu měl – a kdyby to náhodou nestačilo, tak ještě trochu upravili statistiky národnostního složení. Když bylo hotovo, Štefánik záhadně zemřel při letecké havárii a Slováci utřeli.

Také ostatní menšiny otcové zakladatelé Československa ze svého projektu „chytře“ vynechali. Ty si mezitím po svém vyložily jeden ze čtrnácti bodů amerického prezidenta Woodrowa Wilsona o autonomii pro všechny národnosti bývalého Rakousko-Uherska. Jenže zatímco Masaryk a Beneš nepočítali s nimi, představa menšin o autonomii a sebeurčení zase nepočítala s Československem. Právě zrozený stát problém vyřešil pomocí kulometů: do revoltujících Sudet vyslal oddíly bývalých českých legionářů, které postřílely desítky německých civilistů. A po nich přišli čeští úředníci a policisté, z nichž leckterým nedělalo problém se tam chovat jako v dobytých koloniích.

Na nějaký čas byl klid, jenže mrtví nejsou dobrý základ pro bezproblémové soužití. Není nejspíš náhoda, že první německá dělnická národně socialistická strana s programem blízkým té nacistické nevznikla v Německu, ale v českých Sudetech už roku 1919, tedy dříve než Hitlerova NSDAP. Už to mělo české politiky varovat – ale nevarovalo. Nebo si mysleli, že s vítěznou Francií v zádech se nemusí bát. Ale když se v Německu dostal k moci Hitler, zatímco Francie topící se v politických problémech ztratila o zemi v srdci Evropy zájem, začaly české problémy zase vyplouvat na povrch. A nacisté věděli, jak je využít.

Ale ani v Německu to Hitler zpočátku neměl jednoduché. Jeho strana se sice jmenovala národně socialistická a dokonce i dělnická (Nationalsozialistische Deutsche Arbeiterpartei,

NSDAP), ale to byla jen vábnička na chudé – jenže někteří straníci to vzali vážně. Představovali si, že to bude jako v Rusku: znárodní továrny, vyženou boháče, rozdělí si jejich majetky a budou se mít dobře. Málo se ví, že nějaký čas takhle nacismus viděl i pozdější ministr propagandy Joseph Goebbels, který obdivoval Lenina.

Nejvýznamnějšími představiteli levicového revolučního křídla NSDAP byli bratři Gregor a Otto Strasserové. Ale Hitler měl jiný názor a Gregora nechal zavraždit, zatímco Otto raději utekl do Prahy. Když vám někdo zamorduje bráchu, tak vás vztek na něj hned tak nepřejde – a Otto to vzal od podlahy: založil protihitlerovskou organizaci Černá fronta, jejímž cílem nebylo nic menšího než odstranit Hitlera.

A tady se příběh zase vrací k inženýru Formisovi.

Pirátská vysílačka Černé fronty

Dneska už to může vypadat neuvěřitelně, ale mezi dvěma světovými válkami byly jediným opravdu masovým médiem papírové noviny. Internet čekal v daleké budoucnosti, televize se teprve rodila v několika málo výzkumných laboratořích, rozhlas sice už nějaký čas vysílal, jenže přijímače nebyly levné. Ale ať byl Hitler jakýkoliv darebák, propagandě rozuměl jako málokdo, ostatně hlavně díky tomu se vypracoval z neúspěšného malíře na nebezpečně úspěšného fűhrera. Věděl tedy, že jeho režim na propagandě stojí. A tak Strasserovi odloudil ještě schopnějšího propagandistu, kterým byl Joseph Goebbels. Ten to pak dotáhl až na ministra propagandy, jednoho z nejvyšších představitelů třetí říše a nejfanatičtějšího následovníka svého Vűdce. Norimberské šibenici se vyhnul jen sebevraždou v Hitlerově bunkru pod Berlínem v posledních dnech války.

Ale to je ještě daleko. Teď malý kulhavý doktor filosofie, geniální propagandista a zuřivý antisemita, který se přitom árijskému ideálu muže podobá asi jako čivava vlkovi, hýří nápady, které dláždí nacistům cestu k absolutní moci – a jedním z nich je rádio. Kdyby měl každý Němec doma laciný přijímač, šlo by mu pumpovat nacistickou propagandu pod tlakem rovnou do hlavy. A tak to zařídil. Říkali tomu Volksempfänger, lidový radiopřijímač. A fungovalo to, jako ostatně většina Goebbelsových nápadů.

Ale všichni Němci ještě nepodlehli. Proti všemocnému doktoru Goebbelsovi ovládajícímu mocenské nástroje totalitní Říše ještě stál prakticky osamělý chlapík ukrývající se v hotelu Záhoří. Inženýr Formis, jeden z nejlepších odborníků na bezdrátovou komunikaci, neměl Hitlera rád. A tehdy se stalo něco zvláštního: do proudu propagandy linoucího

Joseph Goebbels (sedící) předvádí Volksempfänger, lidový radiopřijímač

se z Volksempfängerů začal vstupovat záhadný hlas, který si z nacistů utahoval...

Všechno nasvědčuje tomu, že zpočátku Formis s nacisty přinejmenším sympatizoval, některé zdroje dokonce říkají, že jako člen nacistické paramilitantní organizace SA (Sturmabteilung) pro stranu roku 1933 přebíral stanici SÜRAG. O důvodech, proč pak najednou utekl z Německa, různé zdroje mluví různě. Podle některých vyplul na povrch Formisův židovský původ, což se jeho *parteigenosen* nelíbilo a jako důvod k útěku to víc než stačilo. Tenhle příběh má ještě variantu, v níž nacisté Formise kvůli židovským předkům uvěznil, ale pak zase propustili. A aby to nebylo tak jednoduché – a taky aby to bylo trochu dobrodružnější –, někteří autoři tvrdí, že Formis z vězení nebo z koncentračního tábora pláchl. Další verze říká, že důvod jeho uvěznění ani propuštění není znám, ale že během krátkého pobytu v koncentráku začal nacisty nenávidět. Podle jiných způsobil úmyslně poruchu ve vysílání, zrovna když mluvil Hitler – a takové věci se pochopitelně neodpouštěly. Nebo prostě jen na rozdíl od většiny Němců procítl.

Buď jak buď, inženýr Formis vyrazil z čím dál ponuřejšího Německa do světa, zřejmě v naději, že se mu podaří navázat na své někdejší toulky za dobrodružstvím. Jenže mu brzy došly peníze a ještě ke všemu svět v předvečer války už nebyl tak přátelský jako za jeho mládí. Jeho výlet skončil v Turecku, které ho chtělo vrátit do Německa. Tam se mu z pochopitelných důvodů nechtělo, takže ještě jednou utekl a namířil si to do Prahy.

Tady bezradného uprchlíka našel Otto Strasser, který organizoval opozici proti Hitlerovi. Snažil se do Černé ruky shromáždit všechny radikály nalevo od Hitlera, od zklamaných nacistických revolucionářů až po komunisty. Programem měl být jakýsi revoluční nacionalistický socialismus, který chtěl vyvlastnit bohaté stejnými metodami, jako se to už dělo v Rusku. Strasserův antisemitismus nebyl tak všeobecný jako

u Hitlera, ale mířil především proti židovským velkopodnikatelům a bankéřům. Tvrdil, že komunisté jsou přirozenými spojenci, a chtěl spolupracovat se Sovětským svazem.

Takže se dá říci, že Strasser byl jen takový Hitler říznutý Leninem, jinými slovy „jeden za osmnáct, druhý bez dvou za dvacet“. Ale někteří demokraté se zase řídili jiným příslovím: „Když se dva perou, třetí se směje.“ A tak pro něj v Československu našli útočiště a finanční zdroje. V Praze se Otto Strasser ostatně cítil dobře nejen díky početné německé menšině, ale také proto, že – pro někoho možná poněkud překvapivě – byl obdivovatelem prezidenta Masaryka. Dokonce roku 1938 vydal knihu nazvanou *Masaryk, vůdce nové Evropy*, jejíž originální titul v němčině zní poněkud pikantně: *Masaryk, ein Führer der neue Europa*. Věnoval ji „českému národu v jeho nejtěžší hodině“. Ve skutečnosti to zas tak překvapivé není; Masarykovým obdivovatelem byl i italský *duce* a otec fašismu Benito Mussolini. A Masaryk byl k tomuto druhu svých obdivovatelů – mírně řečeno – pragmatický; málo se ví, že jedním z nositelů nejvyššího československého státního vyznamenání – Řádu Bílého lva I. třídy – dodnes je Benito Mussolini. Ano, byla to praštělá doba. Takže by vlastně nemělo ani tak moc překvapit, že z tehdejšího ideologického a politického chaosu nakonec jako skutečný vůdce Evropy vyrostl nevzdělaný rakouský desátník a zneuznaný malíř. A že jeho vůdcování pro Evropu nakonec dopadlo dost špatně.

Ale zpátky do poloviny 30. let. Machr přes rádio byl přesně to, co Strasser v té chvíli potřeboval, protože propaganda šířená éterem zrovna začínala být v módě. A tak Rudolf Formis sestavil vysílací stanici a jejím prostřednictvím začal německým nacistům pít krev.

Ve skutečnosti to nebylo tak jednoduché, protože pro stanici potřeboval některé speciální součástky, které zůstaly v zámku Solitude. O tom, jak je získal, také existuje několik verzí. Podle jedné se do jámy Lvové v podobě nacistické

říše vydal ilegálně sám Formis, podle druhé tímto úkolem Strasser pověřil jiné spolupracovníky nebo členy Černé fronty. Ale ať už to bylo jakkoliv, každá verze by byla působivým začátkem dobrodružného filmu.

A pak byla stanice konečně hotová a v listopadu 1934 začala z hotelu Záhoří vysílat. Inženýr Formis v relacích komentoval dění v Německu, utahoval si z prominentních nacistů, vysílal projevy Otto Strassera nahrané na gramofonových deskách – prostě štvál Hitlera a jeho kumpány, jak to jen šlo. A aby na programu nebyla jen politika, která dříve nebo později každého normálního člověka otráví, pouštěl do toho i hudbu. Ale jako mimořádně schopný radiotechnik dokázal ještě víc: uměl se naladit na frekvenci německých stanic, vstupovat do jejich relací a vtipně je komentovat.

Kdo ještě pamatuje, jak komunističtí papaláši nenáviděli „štvavé“ stanice Hlas Ameriky nebo Svobodná Evropa, dovede si představit, co Formisovo vysílání dělalo se žlučí jejich nacistických předchůdců. Snažili se zjistit, odkud záhadná stanice Černé fronty vysílá, ale brzy se ukázalo, že to není tak snadné. Inženýr Formis vysílal na krátkých vlnách v rozmezí kmitočtů 5,77 až 21,45 kilohertzů. Z nevysoké antény v hlubokém údolí Vltavy obklopeném kopci se vlny nemohly šířit přímo, ale odrážely se zpět k zemi od vysokých vrstev atmosféry. Takové vysílání tehdy prakticky nebylo možné zaměřit.

Tak to nacisté zkoušeli jinak. Nejdřív proti „pirátské“ stanici oficiálně protestovali diplomatickou cestou, ale to moc nepomohlo. Sympatie českých politiků byly spíš na straně Strassera, a tak to československé orgány s pátráním po zdroji vysílání moc nepřeháněly. Jenže mezitím se německým agentům podařilo infiltrovat Černou frontu, kde se dozvěděli o hotelu Záhoří. V té chvíli byl osud inženýra Formise zpečetěn.

Do akce!

Pod pojmem „totalitní režim“ si každý nejspíš představí bezpráví a teror, ale to je jen jedna z jeho tváří. Kdosi moudrý napsal, že nacismus nezabíjí jen lidi, ale především myšlenky (což ostatně platí i o komunistických režimech). Ale aby se takový systém udržel, nemůže zabíjet každého na potkání. Jeho násilí musí být přísně selektivní; musí ho racionálně směřovat, protože pokud zůstane jen u iracionálního teroru, vyvolá chaos. Jenže chaosu vládnout nejde, přestože právě vláda a moc je to, co chtějí tyranové především. A aby bylo násilí totalitního režimu dobře nasměrované, k tomu potřebuje informace. Hodně informací. Vlastně na ně musí mít monopol. Proto skutečná podstata každého totalitního režimu spočívá v absolutní moci nad informacemi. Její zajištění je úkolem tajných služeb takového státu. Právě proto si takové „soukromé“ tajné služby pořizují politické strany směřující k totalitě, často ještě před tím, než se k moci dostanou.

Tajné služby nejsou vynález moderní doby, a dokonce ani nacistického režimu, ale právě ten je dovedl na vrchol zvrácené dokonalosti. Byl to Heinrich Himmler, kdo správně pochopil, že kdo ovládá informace, drží klíče k moci, a tak (samozřejmě s požehnáním Adolfa Hitlera) už roku 1931 založil v rámci SS stranickou zpravodajskou službu Sicherheitsdienst (SD). Měla sledovat nejen odpůrce nacistů, ale hlídat i samotné členy NSDAP, jestli náhodou nesmýšlejí špatně.

To by samo o sobě ještě nebylo nic převratného, protože něco podobného už předtím v bolševickém Rusku dělal polský šlechtic a fanatický komunista Felix Edmundovič Džeržinskij přiléhavě přezdívaný Krvavý Felix. Ale Himmler měl navíc ještě štěstí, když se mu do cesty připletl jakýsi Reinhard Heydrich. Ukázalo se, že je nejen mimořádně inteligentní, ctižádostivý a pracovitý, ale také extrémně

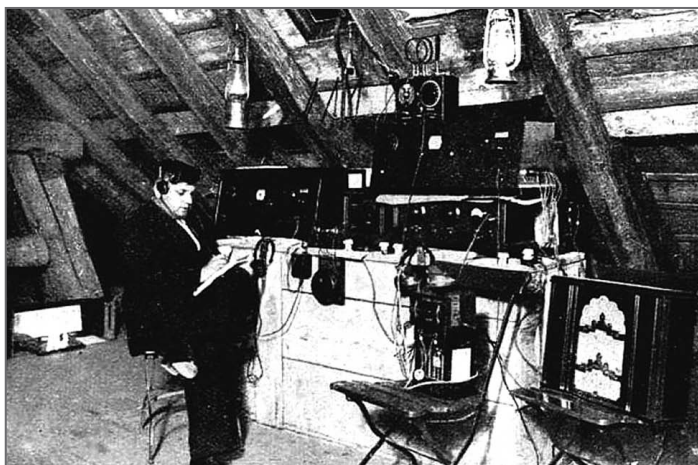
bezohledný. Tedy pro vedení tajné služby jak dělaný. A tak mu Himmler svěřil Sicherheitsdienst.

Problém jménem Černá fronta byl přesně tím druhem trablů, kvůli jakým si NSDAP tajnou službu pořídila. Když se ještě ke všemu ukázalo, že nejde o bezzubou politickou frakci, ale že Otto Strasser disponuje radiostanicí, která umí nebezpečně zatopit nacistické propagandě, straničtí bossové požadovali rychlou a ráznou akci. Heydrich si pro ni vybral Alfreda Naujockse, agenta, kterého dnes širší veřejnost nezná, přestože se na rozpoutání druhé světové války podílel jako málokdo jiný.

Alfred Helmut Naujocks (1911–1966) by klidně mohl být předlohou pro padoušského agenta nebo teroristu v béčkovém thrilleru – a nejen díky drsné tváři. Byl to dobrodruh, rváč a amatérský boxer, ale současně také inteligentní a racionálně uvažující člověk, který měl za sebou studia na technice a povolání jemného mechanika. Takže nepřekvapí, že některé zdroje o něm mluví jako o nacistickém Jamesi Bondovi – a že Heydrich mu svěřil tak důležitou práci, jakou byla likvidace inženýra Formise.

Podle původního plánu vypracovaného Naujocksem nebylo úmyslem nebezpečného radiotechnika zabít, nebo aspoň ne hned. Agenti SD měli přijet do Československa jako turisté, ubytovat se v hotelu Záhoří a ve vhodné chvíli Formise omámit chloroformem. Po ukradení nebo aspoň rozbití jeho vysílače by bezvládné tělo naložili do auta a co nejrychleji s ním přešli do Německa. Jak by s odbojným inženýrem naložila SD tam, je asi lepší si nepředstavovat. I když nelze vyloučit, že člověka jeho schopností by se nejdřív pokusili přetáhnout na svou stranu.

Za vykonavatele svého plánu si Naujocks vybral kolegu z SD Wernera Götsche a berlínskou učitelku Edith Käsbachovou. Její účast je jistá, zatímco totožnost dalších útočníků dodnes obklopuje mlha. Mělo jít o dva muže, ale mnoho pramenů je jmenuje jako Müller a Schubert. Nic

Formisova vysílací stanice

dalšího o nich nevíme a leckoho nejspíš napadne, že to jsou jména v Německu nápadně běžná. Byla falešná? Šlo ve skutečnosti o Naujockse a Götsche, nebo o někoho jiného?

Buď jak buď, od své centrály trojice dostala černý mercedes s poznávací značkou IP 48259 (samozřejmě také falešnou), peníze a zbraně. A 15. ledna 1935 se objevují před hotelem Záhoří. Akce může začít.

Vražda

Také o tom, co následovalo, mluví každý zdroj jinak. Zdá se, že Formise, který měl do krasavce a playboye zřejmě dost daleko, zájem Edith o svou osobu příjemně překvapil – a zbavil ostražitosti. Záhadným návštěvníkům se představil skutečným jménem. Ti se v hotelu ubytovali, Käsbachová se s inženýrem rychle sblížila a zřejmě s ním strávila noc. Následujícího dne se s ním rozloučila se slibem, že se brzy

vrátí. Inženýr Formis věřil, že to myslí vážně, a nemýlil se. Jen ho sotva napadlo, že to bude znamenat jeho konec.

Ve středu 23. ledna se trojice agentů zase objevuje v hotelu Záhoří. Do hotelu ale odejde jen Edith a muž, který si říká Müller. Formis má ze setkání radost, tím spíš, že Müller se brzy omluví a oni zůstanou sami dva. Odejdou na pokoj, jenže idyla se nekoná. Do místnosti vtrhne Müller s třetím agentem, který se do té doby skrýval poblíž hotelu a teď se sem vyšplhal po laně, které mu jeho kumpán spustil z okna. Ale baculatý inženýr se ukázal být tvrdším soustem, než na první pohled vypadal. Vytáhl z kapsy revolver a začal střílet. Muži z SD palbu opětovali a vzápětí ležel Formis na zemi v kaluži krve. Krvácela i Edith zasažená prvním Formisovým výstřelem, ale její zranění bylo jen lehké. A aby byl zmatek dokonalý, otevřely se dveře a v nich stál znepokojený číšník, který šel za zvukem výstřelů. Pohled do hlavní revolverů nacistických agentů ho obratem přiměl se decentně vzdálit, nicméně i tak bylo zřejmé, že akce se moc nepovedla.

Agenti ještě rozstříleli to, co považovali za vysílačku, zapálili písemnosti, které tu našli, a dali se na útěk. O pár hodin později zanechali auto u pohraniční stanice na Sněžníku v Krušných horách, pěšky přešli hranici a v Německu se jejich stopa ztratila.

O vraždě se policie dozvěděla až následujícího dne, protože německý personál hotelu s oznámením z nějakého důvodu zbytečně moc nespěchal. Když do Formisova pokoje konečně dorazili muži zákona, našli inženýrova ohořelou mrtvolu a rozbitou elektroniku, kterou útočníci omylem považovali za vysílačku. Ale ve skutečnosti šlo jen o přijímač, zatímco unikátní Formisův vysílač zůstal v půdní mansardě neporušený. Dnes se nachází v depozitáři Národního technického muzea. Československo požadovalo po německé straně vysvětlení a spolupráci při vyšetřování, ale tamní úřady jen odpověděly, že jména, jimiž se agenti představovali, neexistují a poznávací značka auta je také falešná.

Agent Alfred Naujocks

Inženýra Formise v tichosti pohřbili na slapském hřbitově, ale nacisté se ho prý báli tak moc, že po obsazení Československa jeho tělo zase vykopali, aby se přesvědčili, že je to opravdu on. Otto Strasser i tentokrát včas rozpoznal, že československá půda pro něj začíná být horká, a znovu zvedl kotvy. Přestože nacisté na jeho hlavu vypsali tučnou odměnu, dařilo se mu unikat. Zastavil se až v Kanadě, kde šťastně přečkal válku. I pak se pokoušel získat příznivce pro svou ideu

nemarxistického a nenacistického národního socialismu, ale nikoho už nezajímal. Zemřel v Mnichově roku 1974.

Další osudy Alfreda Naujockse byly mnohem pestřejší. Zpackaná akce v hotelu Záhoří jeho další kariéru moc nepokazila, naopak mu později Heydrich svěřoval ještě důležitější podniky. Nejvíc do světových dějin zasáhl fingovaným přepadením vysílačky v Glivicích v srpnu 1939, které se stalo záminkou k rozpoutání druhé světové války. Ještě téhož roku na podzim zorganizoval únos dvou agentů britské tajné služby z holandského Venlo, což ochromilo činnost britské rozvědky v celé západní Evropě a dalo Hitlerovi záminku k přepadení Holandska. Také měl prsty v odtržení Slovenska od Československa, v práci speciálního nevěstince Salon Kitty sloužícího k získávání informací, v padělání britských bankovek...

Naujocks se nebál ničeho, dokonce ani Heydricha, což ho málem stálo život. Pohádal se s ním, byl obviněn z rozkrádání a poslán na východní frontu. Tam utrpěl zranění, a tak ho převeleli do západní Evropy. Jako správný agent rychle

rozpoznal, kdy je třeba změnit strany, a roku 1944 se nechal zatknout Američany. Údajně to provedl způsobem hodným Jamese Bonda: přešel frontu a na první dva americké vojáky, které na silnici potkal, se obrátil se slovy: „Pánové, byli byste tak laskaví a mohli mě zatknout?“

Američané mu ochotně vyhověli, díky čemuž stanul před norimberským tribunálem ne jako obviněný, ale jako svědek vypovídající proti svým bývalým kolegům. Pak se protloukal všelijak, nechybí ani podezření, že byl ve spojení s neonacistickým podzemím. Nějaký čas si poseděl v dánském vězení, ale když ho roku 1966 chtěly československé orgány stíhat pro Formisovu vraždu, naposledy unikl: dostal infarkt a zemřel.

Ze světa zmizel i hotel Záhoří. V polovině 50. let dokončili slapskou přehradu a místo, kde stál, pohltila voda. Jediná památka po muži, který se odvážil skoro sám postavit zrůdnému nacistickému režimu, je hrob na hřbitově ve Slapech – o němž ale není jisté, jestli není prázdný. A pak ještě geniálně zkonstruovaná vysílačka v pražském Technickém muzeu.

Další mrtví

Vražda inženýra Formise nebyla jediná, kterou nacisté na území tehdejšího Československa před válkou spáchali. V srpnu 1933 k oknu vily Edelweiss v Mariánských Lázních po žebříku vyšplhali dva muži a vystřelili ze svých zbraní na muže sedícího v místnosti u stolu. Ten se zhroutil na zem a druhého dne v nemocnici zemřel. Jmenoval se Theodor Lessing a patřil k nejvýznamnějším německo-židovským filosofům té doby. Zločin sice tentokrát provedli amatéři, ale jinak má s vraždou inženýra Formise překvapivě mnoho společného. Dokonce se dá říci, že svým způsobem jí byl vzorem.

Theodor Lessing

Theodor Lessing se narodil roku 1879 v Hannoveru do dobře situované židovské rodiny, tehdy ještě jako Theodor Levy. Vystudoval medicínu, ale nikdy se jí nevěnoval. Stejně jako Rudolf Formis i on nacistům pil krev, i když trochu jinak. Sice se nevyznal v elektronkách, zato byl vlivný filosof, který zpochybňoval všechno, co bylo německým nacionalistům drahé. Ale nejen to: stejně kritický byl i k tradičně pojatému židovství. Proto si změnil jméno na Lessing, aby vyjádřil obdiv ke spisovateli a básníkovi Gottholdovi Ephraimu Lessingovi (1729–1781), který už v 18. století propagoval sekularizaci a emancipaci Židů.

Nějaký čas Lessing přednášel v Hannoveru filosofii, obdivoval zejména Arthura Schopenhauera a Friedricha Nietzcheho. Neměl rád německý nacionalismus a vystupoval i proti v Německu uctívanému „železnému kancléři“ Otto von Bismarckovi. Už po zvolení prezidenta předvádě napsal: „Hindenburg je Zero (nula), ale za každým Zerem stojí Nero.“ Netrvalo dlouho a Hindenburga nahradil Adolf Hitler.

Theodor Lessing samozřejmě vystupoval i proti nacistům. Aby toho nebylo dost, ještě ke všemu se hlásil k myšlenkám socialistů, byl pacifista a oženil se s Árijkou šlechtického původu. Když se roku 1933 nacisté v Německu dostali k moci, přestalo tu být pro Theodora Lessinga bezpečno. Brzy

to pocítil na vlastní kůži: spodina z řad SA mu zdemolovala byt a naházela do něj hnůj. Přesídlil do tehdy ještě svobodného Československa, usadil se v Mariánských Lázních a dál publikoval – teď už jen v německém listu Prager Tagblatt vycházejícím v Praze. Tehdy napsal: „Jsem Němec a chci jím zůstat, jsem Žid a chci jím zůstat, jsem socialista a chci jím zůstat... Bojuji za spravedlnost proti své vlastní zemi, kterou miluji.“

Lessing se v Mariánských Lázních ubytoval v hotelu, a když Němci za jeho zavraždění vypsali odměnu 80 000 tehdejších marek, začala ho policie střežit. Jenže mezitím filosof přesídlil do vily Edelweiss a k policejním velitelům se to údajně nedoneslo. Policisté dál hlídali hotel, zatímco vrazi mířili k vile. Byli jimi zdejší henleinovci Rudolf Zischka (ano, čte se to Žižka) a Rudolf Max Eckert.

K zločinu došlo 30. srpna 1933. Za noční tmy se vplížili na zahradu Lessingovy vily a přistavili žebřík – kupodivu přesně k oknu, za nímž filosof zrovna pracoval. Vyšplhali nahoru a každý ze své zbraně jednou vystřelil. Zasáhli oba. Dál už to bylo stejné jako v případě Rudolfa Formise: než se policie rozhoupala k akci, zmizeli vrazi za německými hranicemi. Některé zdroje tvrdí, že za zločinem stál nacistický politik Hermann Esser (1900–1981), který původně patřil k Strasse-rovu křídlu NSDAP, ale později se přidal k Hitlerovi. Dnes má Theodor Lessing v Mariánských Lázních hrob s nápisem „První oběť nacismu“.

Vražda Theodora Lessinga byla jen jednou z mnoha takzvaných fémových vražd (vražd politických oponentů na základě tajného usnesení o jejich smrti) spáchaných nacisty. K dalším takovým případům na našem území patří vražda šumperského podnikatele a protinacistického politika Franze Josefa Hrocha, k níž došlo 24. září 1938. Případ se dodnes nepodařilo uspokojivě a jednoznačně objasnit.

Případ pohraničního opevnění

Jsou tu snad všude: na horách i v nížinách, v lesích a polích, podél linií potoků a řek, většinou jen ty malé, pro které se vžil název řopíky, ale občas i monumentální, jejichž podzemí vypadá jako dílo nějaké neznámé civilizace... Ano, mám na mysli prvorepublikové opevnění, které pohltilo obrovské prostředky a stálo nemalé úsilí, aby nakonec nejdřív zůstalo nevyužité, pak paradoxně posloužilo k obraně těm, proti nimž bylo stavěno, a nakonec se jeho úseky staly součástí železné opony.

Říká se, že po bitvě je každý generálem, takže kritizovat zpětně obrannou politiku československé první republiky proti nacistům vypadá nejen jako trestuhodně snadné, ale i jako trochu nevkusné. Což ovšem není tak docela pravda, protože z čeho jiného se poučit, když už ne z minulých chyb. Také se říká, že generálové se vždy připravují na tu válku, která už skončila, a ti českoslovenští tohle rčení naplnili dokonale. A to si odpovědní lidé už tehdy uvědomit mohli. Postavit obranu země na drahém opevnění a současně trestuhodně zanedbat letectvo nemělo v druhé světové válce šanci na úspěch – dokonce ani kdyby byla linie pevností za mnichovské krize roku 1938 hotová, nestála by na územích obývaných německou menšinou a kdyby západní spojenci měli sílu, možnost a chuť do takového konfliktu zasáhnout.

Právě letectvo je nejnázornější ukázkou mentální neschopnosti někdejších československých vojenských plánovačů. Národním heslem se sice stalo „Vzduch je naše moře“, ale navzdory snaze několika vynikajících leteckých konstruktérů i mnoha nadšenců do létání skutky zůstaly za slovy hodně pozadu. Zatímco hrozba ze strany Německa už byla dlouho zřejmá a v letectví se prosadily celokovové jednoplošníky se zatahovacím podvozkem, ještě roku 1935 na to československé letectvo „odpovědělo“ už v té chvíli zastaralými